

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Teze disertační práce

**Hra, hravost a komika ve výtvarném
provozu Galerie H**

**Play, playfulness and humour
in the practice of the Art Gallery H**

Mgr. Jana Kerhartová

Vedoucí práce: Doc. Ak. mal. Zdenek Hůla

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výtvarná výchova

2017

Úvod

V této práci jsme se pokusili zmapovat činnost netradiční galerie, kterou provozovali bratři Jiří a Zdenek Hůlovi mezi lety 1983 až 1989. V rodinném domě se stodolou v městečku nedaleko od Prahy uspořádali celkem 41 výstav a výtvarných akcí, které měly velký význam pro pražskou alternativní scénu, působení galerie však zasahovalo i na Moravu a na Slovensko. Hůlovi a jejich spolupracovníci se snažili suplovat tehdy nefunkční umělecký provoz. Galerie byla ojedinělá svým koncepčním působením a kurátorským vedením, které z našeho hlediska vycházely především ze hry a otevřenosti. Originální přístup bratří Hůlů umožňoval v omezeném prostoru bývalé stodoly představit i více než sto umělců zároveň. Důležitou součástí programu galerie byly také akce pro děti.

Textu disertační práce předcházelo vydání publikace a výstava, kde byly shrnuty výsledky našeho bádání. Kniha *Humor a hra v Galerii H* a stejnojmenná výstava splnily díky podpoře Grantové agentury Univerzity Karlovy (projekt č. 339415, vedoucí projektu: Doc. Jaroslav Bláha, Ph.D.) hlavní cíl našeho badatelského záměru, totiž zpracovat dosud téměř neprobádaný fenomén Galerie H a představit ho širší veřejnosti. Proto jsme do této práce použili velkou část této publikace, jejíž obsah jsme však rozšířili o podrobná metodologická východiska, badatelskou reflexi celého procesu a didaktické aspekty tématu.

Naše pojetí tématu je poněkud netypické tím, že Zdenek Hůla, jeden ze zakladatelů galerie, byl zároveň i mým školitelem. Ocitl se tak současně v roli vedoucího i zkoumaného. Pro mě to byla na jedné straně výhoda, protože se mnou na bádání a jeho výstupech spolupracoval, zprostředkoval mi orientaci v tématu a poskytl mi mnoho jinak nedostupných materiálů. Vzhledem k tomu, že k tématu neexistovaly téměř žádné zdroje a archivní dokumenty byly neuspořádané a nepopsané, nebyl ani jiný postup, než úzká spolupráce s bývalými provozovateli galerie, možný. U tohoto typu kvalitativního výzkumu, kdy se pokoušíme porozumět jednání a motivaci druhých osob, je tento typ subjektivity zcela na místě a není chybou, pokud jsou pečlivě reflektovány a popsány pozice všech zúčastněných. Potom lze text číst jako specifickou výpověď, jejíž hodnota spočívá právě v její subjektivitě.

Východiskem našeho bádání je teoretický pohled na podstatu humoru, hry a výtvarného umění. Zde jsme vycházeli především z české a německé fenomenologie, jejíž teze jsou blízké i uvažování v Galerii H. V kapitole *O povaze hry, humoru a výtvarného umění* jsem pod vedením Doc. PhDr. Naděždy Pelcové, CSc. zpracovala některé texty E. Finka, H. G. Gadamera, J. Huizingy a dalších a uvedla je do souvislosti s výtvarným uměním v Galerii H a s výtvarnou výchovou.

Téma humoru a hry tak prolíná celou touto prací: od vnímání základu celé kultury a pohledu na život, přes podstatu Galerie H a reakce na problémy doby, až po úvahy o moderní a současné výtvarné tvorbě.

1 Stručné představení Galerie H

Nedlouho po svém založení v roce 1983 se Galerie H stala významným centrem alternativní kultury, ostrůvkem svobody, kde se mohli setkávat lidé z různých oborů a volně konfrontovat své názory. Přispěl k tomu nedostatek podobných míst, přátelská atmosféra, zajímavý program, otevřenost a výhodná poloha Kostelce nad Černými lesy nedaleko od Prahy a zároveň „v závětrří“ hlavního zájmu režimu. I přes apolitické zaměření byla však zdejší činnost vnímaná jako politický protest.

Galerie byla mezi podobnými alternativními místy výjimečná svou stálostí a jasným směřováním, které se vyznačovalo koncepčním uvažováním a vzájemným konfrontováním různých cest i oborů mimo výtvarné umění. Galerie H se snažila ve všech směrech chovat jako profesionální instituce, přestože byla financována pouze z vlastních zdrojů. Provoz byl umožněn jen díky obrovské energii a víře ve smysl činnosti. Vůdčí osobností byl Jiří Hůla (*1944), který vystudoval matematiku a tělesnou výchovu v Olomouci, zajímal se o umění, psal poezii, později teoretické texty a vytvářel vlastní výtvarné práce. Druhým zakladatelem byl malíř a sochař Zdenek Hůla (*1948), který v galerii zastával především výtvarné hledisko. Díky Zdenkovi galerie snadněji navázala kontakty s výtvarnou scénou. Nejbližším spolupracovníkem galerie byl filozof a matematik Josef Volvovič (*1951). Na činnosti galerie se významně podíleli také malíř Pavel Mühlbauer (*1949), malíř a grafik Vladimír Gebauer (*1949), malíř a filmový dokumentarista Milan Maryška (*1943), režisér a fotograf Dobroslav Zborník (*1946) a další. K publicitě galerii napomohli zejména novinář Pavel Kácha (*1947), historička umění Marcela Pánková (*1939) a publicista Michael Třeštík (*1947).

Během šesti let fungování se zde postupně ustavily určité typy činností, jejichž témata vycházela z debat s návštěvníky a vystavujícími. Pořádaly se zde výstavy se společným zadáním, které měly konfrontační charakter a kam byla díla vybírána jen na základě splnění zadaného kritéria. Mezi ně se řadí například Barevná socha nebo Krabičky. Dále to byly mezioborové výstavy doprovázené přednáškami, např. Setkání-vesmír nebo Čtyřverší. Dalším tématem bylo koncepční zpracování prostoru galerie. Samostatnou výstavu zde mohli uspořádat jen umělci, kteří vytvořili dílo na pomezí umění a designu přímo pro galerii.

Zřejmě díky otevřenému přístupu se ve zdejším programu odráželo dění, které bylo ve výtvarném umění aktuální i mimo uzavřené hranice Československa. To se projevovalo zejména v trendech, jako je interdisciplinarita – propojování výtvarného umění a dalších oborů – vědy, literatury, filozofie; prostupování soukromého a veřejného, vysokého a nízkého, site specific aktivity a zkoumání a narušování hranic mezi uměním a životem. Často se zde objevovaly nové výtvarné tendence, například konceptuální umění, umění akce, mailart či procesuální umění. Galerie reflektovala také lokální aspekty, snažila se oživit tradici kostelecké keramiky, zabránila demolici místního barokního špitálu, významné kulturní památky, a v areálu

kostela sv. Jana Křtitele vytvořila malé lapidárium kamenických prací z červeného nučického pískovce.

Kostelecká galerie nefungovala jako běžná instituce s pravidelnou otevírací dobou, většina návštěvníků přicházela jen na vernisáže, které se odehrávaly převážně v sobotu a měly charakter jednodenní slavnosti. Kromě prezentace děl zde hrálo výraznou roli vzájemné setkávání, jež pomáhalo překonat existenciální pocity odcizení a bezvýhodnou atmosféru osmdesátých let. Nonkonformní lidé, kteří byli často tlačeni na okraj společnosti a uzavírali se do ústraní, oceňovali možnost vytvoření náhradního referenčního prostoru. Návštěvníci byli nejčastěji umělci a jejich rodiny. Doba, specifický prostor a neotřele uvažující osobnosti daly vzniknout z dnešního pohledu zcela aktuální platformě pro dialog a uměleckou konfrontaci.

Díky zaměření na konfrontační výstavy a nebývalé otevřenosti se v Galerii H podařilo prolomit generační a lokální bariéry, které byly jinak v podobných společenstvích pro tehdejší dobu typické. Vystavovala zde zřejmě nejširší škála výtvarníků ze všech alternativních soukromých výstavních prostor té doby. Objevovaly se zde práce již zavedených umělců známých ze šedesátých let (Václav Boštík, Věra a Vladimír Janouškovi, Olga Karlíková, Stanislav Kolíbal, Radoslav Kratina, Daisy a Jiří Mrázkovi, Adriana Šimotová, Olbram Zoubek), nejvíce zastoupená byla střední generace narozená ve čtyřicátých letech, nebo na konci let třicátých (Pavla Aubrechtová, Jiří Beránek, Marie Blabolilová, Kurt Gebauer, Vladimír Gebauer, Josef Hampl, Magdalena Jetelová, Svatopluk Klimeš, Anežka a Miroslav Kovalovi, Aleš Lamr, Zdenka a Miloslav Marschalovi, Milan Maryška, Milan Maur, Pavel Mühlbauer, Karel Nepraš, Jiří Růžička, Jan Steklík, Pavel Rudolf, Ilja Sainer, Jiří Valoch, Václav Vokolek, Jiří Žlebek). Vystavovali zde i představitelé nejmladší generace, kteří opouštěli výtvarné školy koncem sedmdesátých a během osmdesátých let (Michal Cihlář, Jiří David, Vladimír Kokolia, František Skála, Čestmír Suška, Margita Titlová, Petr Veselý), své zástupce tu měli rovněž umělci ze Slovenska (Juraj Bartusz, Klára a Milan Bočkayovi, Marian Huba, Juraj Meliš, Svätozár Mydlo, Igor Kalný, Rudolf Sikora, Dezider Tóth).

Galerii navštěvovalo několik uměleckých teoretiků, žádný z nich se však nepodílel na jejím řízení. Blízko ke Kostelci měli například Marcela Pánková, Milena Slavická a Ivo Janoušek. Alespoň jednou sem přijeli také manželé Jiří a Jana Ševčíkovi, Roman Prahel či Jindřich Chaloupecký. Galerii dále navštěvovali například astronom Jiří Grygar, filozof Jiří Fiala, básníci Josef Hiršal a Bohumila Grögerová nebo básník a bohemista Antonín Petruželka.

Po roce 1989 se charakter galerie proměnil. I v nových podmínkách přetrvávala potřeba nezávislého prostoru, názory na jeho podobu se však v představách původních zakladatelů rozešly. Zdenek Hůla v části bývalé Galerie H pořádá s Josefem Volvovičem každoroční tematická setkání a výstavu. Jiří Hůla se věnuje práci na Archivu výtvarného umění, kde jsou shromážděné dokumenty o českém a slovenském umění. Archiv provozuje veřejnou knihovnu v Centru současného umění DOX a obsáhleou internetovou databázi abArt: artarchiv.cz/abart.

2 Zkrácený výzkumný protokol

Strukturu výzkumného protokolu jsme převzali od M. Fulkové a L. Jakobcové (2014, s. 46). (Pro odkaz na Galerii H používáme také zkratku GH.)

2.1 Název protokolu Galerie H

2.2 Autorský tým

Řešitelka: Mgr. Jana Kerhartová

Školitel: Doc. ak. mal Zdenek Hůla

Vedoucí projektu GA UK: Doc. PhDr. Jaroslav Bláha Ph.D.

2.3 Obsah výzkumu

Téma výzkumu/výzkumný problém:

Odhalit a popsat, v čem spočívala podstata činnosti Galerie H a jaký význam má odkaz Galerie H v současné době. Zjistit, jaké jsou možnosti didaktické transformace tématu do výuky výtvarné výchovy.

Cíl výzkumu:

Cílem výzkumu je prostřednictvím případové studie činnosti Galerie H přiblížit oblast alternativní výtvarné kultury, jejích funkcí a mechanismů v době totality a společenských proměn okolo roku 1989 a otevřít kolem nich diskusi. To umožní zejména zpracování a zpřístupnění části dosud neuspořádaných archivních materiálů - obsáhlého fotografického a písemného archivu galerie a dalších autentických výpovědí týkajících se Galerie H vycházejících zejména z rozhovorů s pamětníky.

Výzkumné otázky/hypotézy

Co to je Galerie H?

Proč Galerie H vznikla?

Co bylo pro Galerii H charakteristické?

Co Galerie H znamenala pro její provozovatele, návštěvníky a zde vystavující umělce?

Jaká byla role Galerie v kontextu uměleckého provozu v letech 1983-1989?

Jakým způsobem Galerie H fungovala?

Byly podstatou činnosti GH fenomén setkávání, vzdělávání, humoru a hry?

Jaké jsou možnosti didaktické transformace náročných a do výuky málo zapojovaných vzdělávacích obsahů týkajících se vývoje společnosti, výtvarného umění a výtvarného provozu 80. let v Československu?

2.4 Kontext výzkumu

Zdůvodnění volby výzkumného problému

Témata spojená s uměleckým provozem Galerie H nabízejí nejen sondu do uměleckého provozu v letech 1983-1989, ale také specifický náhled na závažná existenciální témata jako je svoboda, hra, rezistence, humor, otevřenost. Tyto pojmy jsou v současnosti stále aktuálnější v kontextu úvah o dalším vývoji demokratické společnosti a výtvarného umění. Reflexe minulosti a porozumění tomu, jak vznikají významy, které jsou jí přikládány, zásadním způsobem ovlivňují porozumění tomu, jak vnímáme naši současnost. Naším cílem je znovu kolem těchto obsahů otevřít diskusi odborné i laické veřejnosti a zjistit, jak lze s těmito tématy pracovat ve školní výuce.

2.5 Metodologie výzkumu

Výzkumný design

Jedná se o kvalitativní empirický výzkum s prvky akčního výzkumu, vycházející především z metodologie orální historie (o níž a její metodologii zařazujeme samostatný text na závěr této kapitoly), v didaktické výzkumné sondě se navíc jedná o participativní - terénní výzkum.

Metodologie výzkumu hybridně propojuje diskurs více disciplín, tyto považujeme za hlavní:

- archivnictví, práce s databází
- orální historie
- teorie a dějiny umění
- kurátorství, galeristika
- výtvarná výchova, galerijní edukace
- fenomenologie
- sociologie
- kulturologie

Respondenti (narátoři, se kterými byly vedeny rozhovory)

Zdenek Hůla – provozovatel galerie, z našeho hlediska zde měl převážně roli výtvarníka a uměleckého vedoucího; malíř a sochař; první narátor, připadla mu role gatekeepera¹

Jiří Hůla – provozovatel galerie, z našeho hlediska vůdčí osobnost, působil zde v podstatě v roli kurátora, založil a spravoval archiv galerie; v současnosti je archivář a kurátor výstav, věnuje se teorii umění

Josef Volvovič – třetí zakladatel galerie a blízký spolupracovník bratří Hůlů; v současnosti učitel matematiky a občanské výchovy na gymnáziu, zabývá se fenomenologickou filozofií

¹ Zdenek Hůla mi zprostředkoval kontakty na další pamětníky, pro něž naše spolupráce fungovala zároveň jako záruka důvěry.

Kurt Gebauer – sochař, profesor na VŠUP; řadí se k české grotesce; zúčastnil se 11 výstav v GH, vytvořil zde jednu architektonickou realizaci

Aleš Lamr – sochař, keramik a grafik, řadí se k české grotesce, zúčastnil se 14 výstav v GH, výstava Barevná socha byla uspořádána na základě jeho podnětu

Pavel Mühlbauer - malíř a grafik, spolužák Zdenka Hůly z AVU, zúčastnil se 11 výstav v GH, měl zde jednu trvalou realizaci

Jindřich Růžička – grafik a fotograf, spolužák Zdenka Hůly z AVU, zúčastnil se 6 výstav v GH

Jaroslav Novák – geolog, spolužák Zdenka Hůly ze střední školy, galerii navštěvoval často s celou rodinou, i mimo výstavy

Antonín Petruželka – bohemista, básník, podílel se na vydávání samizdatové literární edice KDM (KDE DOMOV MŮJ) zaměřené na poezii, s velkým zájmem se účastnil výtvarných aktivit alternativy

Olga Hůlová - socioložka a sociální kurátorka, manželka Zdenka Hůly

Didaktická sonda: studenti Gymnázia Na Zatlance (11 studentů; 16 studentů; 16 studentů), veřejnost (6 žen)

Výzkumné metody – typ dat, sběr dat, analýza dat

Sběr dat i jejich analýza probíhaly simultánně a jsou navzájem propojené², proto zde tyto kroky uvádíme v rámci jedné kapitoly. Pro přehlednost zde uvádíme jednotlivé kroky výzkumu v posloupnosti, která vychází z jejich logického časového zařazení, opakovaně jsme se k nim však vraceli a mnoho z nich probíhalo zároveň.

Data vnímáme v kontextu našeho výzkumu jako výpovědi ve smyslu funkce (jsou to: výpovědi narátorů, umělecká díla a práce studentů, fotografie, písemné dokumenty, předměty denní potřeby a další projevy symbolické povahy). V poststrukturalistickém kontextu s odkazem na M. Foucaulta je: „výpověď [...] chápána jako funkce, nikoliv jako strukturní jednotka. Výpověď je bezprostředně spjata s prostorem, v němž vyvstává, a je zapojena do pole užití [...] je spjata s celkem, který určuje podmínky její existence a závislost na »diskursivních regularitách.«” (Fulková 2008, s. 306) Snažili jsme se tedy například odhalit a popsat nejen to, jaké události se v Galerii H staly, ale i to, jaký význam jednotlivým momentům přikládají pamětníci, v jakém kontextu o nich hovoří, jak se tyto souvislosti měnily v závislosti na proměnách v kultuře a případně i to, proč takovýmto způsobem pamětníci uvažují a jak toto uvažování ovlivňuje doba a podmínky, kdy pamětníci na své vzpomínky nahlíží a interpretují je.

Jednotlivé kroky výzkumu:

² Např. pro uspořádání archivu jsme využili data získaná z rozhovorů, terénních poznámek z návštěv galerie a dalších archivních materiálů

1. Návštěvy galerie H, recepce uměleckých děl a architektonických realizací v prostorách galerie, prohlídky galerie se Zdenkem Hůlou a s jeho rodinou, první neformální rozhovory.

Primární dokumenty výzkumu:

- terénní poznámky
- fotografická a video dokumentace

2. Práce s obrazovým a textovým archivem Galerie H (ze sbírek Zdenka Hůly a z Archivu výtvarného umění provozovaného Jiřím Hůlou) a s dalšími zdroji výpovědí (dokumentární filmy, tiskoviny, umělecká díla). Zkoumání možností uspořádání artefaktů a výpovědí v prostoru percepce na pozadí širokého interdisciplinárního kulturního pole: organizace, výběr dat (tematizace, konceptualizace) a digitalizace vybraných materiálů, vizuální analýza, sémiotická analýza, diskursivní analýza a obsahová analýza, zobrazení dat pomocí existující webové databáze abArt, která je volně přístupná na internetu, spolupráce s Archivem výtvarného umění, který abArt provozuje. Rekonstrukce a datace seznamu výstav a dalších akcí pořádaných Galeríí H, role jednotlivých osob spojených s Galeríí H, vystavující a návštěvníci na jednotlivých výstavách.

Primární dokumenty výzkumu:

-zadání k účasti na výstavách; pozvánky na vernisáže/dernisáže/další akce pořádané GH; grafické listy („plakáty“) k výstavám, ručně psané a kreslené katalogy z výstav (obsahující podrobnou dokumentaci včetně umístění jednotlivých děl v galerii), adresář galerie, seznamy vystavujících

-diapozitivy a fotografie dokumentující jednotlivé akce: vystavená díla a jejich umístění, příprava akcí, průběh architektonických realizací, dění na jednotlivých akcích, návštěvníci

-teoretické texty reflektující akce pořádané GH (úvodní slova přednesená na vernisážích, články určené pro tisk³)

-dokumentární filmy, kde je zmíněna GH

3. Uskutečnění a vyhodnocení rozhovorů metodou orální historie s hlavními představiteli galerie, vybranými vystavujícími a návštěvníky galerie. Předchozí fáze výzkumu byly využity jako rešeršní příprava na rozhovory. Rozhovory jsou zaměřeny na význam galerie v životních příbězích narátorů a kontextu proměn sociopolitické situace od 80. let po současnost. Spolupráce s pracovištěm Orální historie – Soudobých dějin na FHS UK (konzultace s Prof. PaedDr. Mgr. Miroslavem Vaňkem, Ph.D. a Mgr. et Mgr. Lenkou Krátkou).

Primární dokumenty výzkumu:

-seznamy otázek k rozhovorům, digitální záznamy rozhovorů, transkripty rozhovorů, záznamy o rozhovorech, terénní poznámky

³ Které se většinou podařilo publikovat až po roce 1989.

Rozhovor se Zdenkem Hůlou, vedla Jana Kerhartová, 24. 3. 2014, 21. 5. 2015, 13. 6. 2015.

Rozhovor s Jaroslavem Novákem, vedla Jana Kerhartová, 19. 5. 2014.

Rozhovor s Antonínem Petruželkou, vedla Jana Kerhartová, 21. 5. 2014.

Rozhovor s Jindřichem Růžičkou, vedla Jana Kerhartová, 22. 5. 2014.

Rozhovor s Olgou Hůlovou, vedla Jana Kerhartová, 21. 5. 2015, 13. 6. 2015.

Rozhovor s Jiřím Hůlou, vedla Jana Kerhartová, 28. 8. 2015.

Rozhovor s Josefem Volvovičem, vedla Jana Kerhartová, 6. 9. 2015.

Rozhovor s Kurtem Gebauerem vedla Jana Kerhartová, 11. 11. 2015.

Rozhovor s Pavlem Mühlbauerem, vedla Jana Kerhartová, 13. 11. 2015.

Rozhovor s Alešem Lamrem vedla Jana Kerhartová, 17. 11. 2015.

4. Komparativní, diskursivní a konceptová analýza výuky

Primární dokumenty výzkumu:

-strukturované dotazníky, videonahrávky z výuky, písemné reflektivní bilance výuky, konceptová mapa tématu, přípravy na výuku, vyplněné pracovní listy, fotodokumentace, výtvarné práce účastníku výuky, terénní poznámky

2.6 Etické aspekty výzkumu

Veškeré výzkumné materiály, se kterými pracujeme, podléhají zákonu o ochraně osobních údajů a autorskému zákonu a podle toho s nimi nakládáme.

Při práci s rozhovory jsme postupovali podle metodologie⁴ orální historie, která na etické aspekty výzkumu klade obzvláštní důraz, zejména na respekt k narátorovi jako dárci životního příběhu. Základní podmínkou je absence jakýkoliv manipulativních záměrů ze strany výzkumníka, hlavní povinností tazatele je seznámit pamětníka s průběhem a s cílem výzkumu a s plánovanými výstupy badatelského projektu. Dále je povinen seznámit narátora s jeho právy ohledně autorizace, možnosti anonymizace jeho výpovědi a právu na copyright k jeho výrokům. Pamětník musí být dále seznámen s tím, jak bude nakládáno s nahrávkami rozhovoru, kde budou uloženy a jak budou případně dále využívány.

K etickému a zákonnému nakládání s rozhovorem jsem se zavázala ve smlouvě *Souhlas s využitím výzkumného rozhovoru*⁵, kterou jsem se všemi pamětníky podepsala vždy před nahrávkou konkrétního interview.

⁴ Vycházející především ze stanov Mezinárodní asociace orální historie (IOHA) a Americké antropologické asociace (AAA)

⁵ Viz textová příloha

Vzhledem k záměru publikovat výstupy výzkumu v chystané knize, jsme na etické nakládání s výpověďmi pamětníků kladli obzvláštní důraz. Nezveřejňujeme nic bez souhlasu konkrétního autora či narátora, jejichž jména také uvádíme s jejich souhlasem. Analýza a interpretace rozhovorů probíhala vždy ve spolupráci s konkrétními narátory, ti se podíleli i na jazykových úpravách vlastní výpovědi.

Souhlas účastníků výuky s publikováním vybrané fotodokumentace a jejich výtvarných děl, svolení zpracovat data z pracovních listů a dotazníků. Zachování anonymity všech účastníků výuky.

2.7 Plán výzkumu

Role výzkumníků a aktérů

Doc. ak. mal. Zdenek Hůla

-Školitel

-Vedení jednotlivých kroků projektu

-Spolupráce na prezentaci výstupů projektu

Zdenek Hůla byl vedoucí práce a zároveň hlavní respondent výzkumu jako jeden z bývalých provozovatelů galerie. Spolupracovali jsme na sběru i analýze dat, na obsahu i koncepci grafické podoby publikace a na koncepci a přípravě výstavy.

Zdenek Hůla v roli spolupracovníka a vedoucího výzkumu celou práci silně ovlivnil a mně připadla převážně role badatele, který shromažďuje, zaznamenává a uspořádává informace, jejichž interpretaci zpětně znovu konzultuje s respondenty (zejména se Zdenkem Hůlou a jeho bratrem Jiřím). Uvědomujeme si silnou subjektivitu pohledu, který přinášíme, nicméně se náš text nesnažíme „objektivizovat“, naopak ho předkládáme jako zprávu o specifickém náhledu na minulost konkrétních pamětníků.

Doc. PhDr. Jaroslav Bláha Ph.D.

- Vedoucí projektu GA UK: *Galerie H jako místo k setkávání, vzdělávání a prezentaci umění* (březen 2015 – duben 2016, hodnocení výsledků projektu prodlouženo o rok)

-Vedení jednotlivých kroků projektu

-Spolupráce na prezentaci výstupů projektu

/spoluautor odborných textů

Mgr. Jana Kerhartová

-Design výzkumu

- Realizace jednotlivých kroků projektu dle navrženého designu
- Zpracování případové studie
- /získávání, zpracování a zobrazení dat
- /realizace rozhovorů metodou orální historie
- /rozbor tématu z hlediska historie a teorie výtvarné kultury
- /rozbor potenciálu tématu z hlediska vzdělání a výchovy
- Prezentace výsledků projektu

2.8 Výstupy výzkumu

Publikační výsledky:

KERHARTOVÁ, J., 2016. Humor a hra v Galerii H. Praha: Vydavatelství UK PedF. ISBN 978-80-7290-888-2.

KERHARTOVÁ, J.: Visual humour and concept of freedom in Europe. In SALDANHA, A., TRIGO, C., PARDINAS, M.J.A., DE ECA, T.T., eds. Risks and Opportunities for Visual Arts Education in Europe. Eds.: Publisher: APCV, 2015. ISBN 978-989-99073-2-4.

Výstava:

Humor a hra v Galerii H. Galerie 1, Praha 1, Štěpánská 47.

26. 8. - 10. 9. 2016

Koncepce a realizace: Jana Kerhartová, Zdenek Hůla

Grafické zpracování pozvánek, posteru a textové navigace ve výstavě: Markéta Hanzalová, studio COLMO

Texty: Jana Kerhartová

Instalace výstavy: Jana Kerhartová, Zdenek Hůla, Martin Kerhart, Jaroslav Kerhart

Výstavu jsme pojali jako vizuální reprezentací poznatků našeho výzkumného projektu. Výběr, skladba a prezentace exponátů (uměleckých děl, fotografií z archivu galerie a dalších dokumentárních materiálů) odpovídaly hlavním konceptům pojetí galerie tak, jak se nám ukázaly ve výzkumu. Obrazová dokumentace výstavy je v příloze.

Byť byla výstava jedním z výstupů projektu, její plánování, příprava, instalace a samotný průběh pro mě byly také specifickým zdrojem výzkumného materiálu. Protože vše vznikalo jen s minimální finanční podporou, většina prací probíhala „na koleni“, sama jsem vše vymýšlela a organizovala jen s pomocí kolegů, přátel a rodiny, spatřuji v tom analogii k činnosti Galerie H. Až na základě této zkušenosti jsem plně porozuměla smyslu slov pamětníků.

Účast na konferencích

XIV. setkání historiků a příznivců orální historie, hrad Sovinec, 10.–12. 6. 2015 Název příspěvku: Galerie H – místo k setkávání, vzdělávání a prezentaci umění

Risks and Opportunities for Visual Arts Education in Europe, InSEA Regional conference, Lisabon, 5.-10. 7. 2015, Poster: Visual humour and the concept of freedom in Europe

Využití výstupů

Kromě odborné veřejnosti z řad historiků umění, kulturologů či pedagogů mají výstupy našeho projektu význam také pro přímé pamětníky akcí v Galerii H. Podle jejich ohlasů, účasti na výstavě a pozitivních reakcí na publikaci, se zdá, že náš projekt přijali jako adekvátní příležitost ke znovuotevření debaty kolem fenoménu, který je jim vlastní. Nám šlo právě o aktualizaci otázek o významu Galerie H, o zhodnocení fenoménu tohoto nevšedního uměleckého počínu z dnešního hlediska a v dnešním kontextu, který je oproštěn od dřívějších (zejména porevolučních) schematismů. Co však považujeme za nejpodstatnější, je inspirace netradičním hravě a humorně otevřeným přístupem Galerie H k životu a k výtvarnému umění, který lze aktualizovat v jakékoliv době a kontextu.

2.9 Kvalita výzkumu

Kvalita výzkumu byla zajištěna zejména pečlivou evidencí jednotlivých kroků projektu: byl vytvořen podrobný popis metodologických postupů, při jejichž aplikaci bylo postupováno jednotně (k datům stejného charakteru jsme vždy přistupovali na základě shodných metod), je zajištěna archivace nahrávek rozhovorů a všech dalších primárních dokumentů a terénních deníků, dále byla zajištěna opakovaná kontrola přesnosti transkriptů a citací publikovaných částí rozhovorů a komparace dat z různých zdrojů.

Kvalitu výstupů projektu byla dále zajištěna dvojí triangulací: obsahovou (Jana Kerhartová, Zdenek Hůla, Jiří Hůla) a metodologickou – práce s archivem a s rozhovory (Jana Kerhartová, Jaroslav Bláha, Lenka Krátká).

3 Konceptová mapa tématu Galerie H

Kapitálkami jsou označeny odkazy na kapitoly či podkapitoly z našeho textu, které se přímo vztahují k jednotlivým tématům.

Galerie H jako specifický přístup k umění a životu

HUMOR A HRA
V GH

Hlavní koncepty:

- otevřenost
- humor
- mezioborovost
- hra
- svoboda

Kontext doby:

- 1983-1989
- GH PO ROCE 1989

- netradiční umělecké druhy a přístupy 2. poloviny 20. století
- prolínání umění a života
- obranný bojovný postoj
- STIMULY K TVORBĚ a k životu

Galerie H jako instituce

- suplování uměleckého provozu
- SITUACE V KULTUŘE V OBDOBÍ NORMALIZACE
- GH V KONTEXTU ALTERNATIVNÍ KULTURY
- netradiční představa uměleckého provozu
- program galerie, kurátorské vedení
- VÝTVARNÝ PROVOZ PODLE HŮLŮ
- ARCHITEKTURA GALERIE
- NA HRANĚ ILEGALITY, POCIT OHROŽENÍ

Galerie H jako místo

- GH JAKO MÍSTO SETKÁVÁNÍ
- místo umělecké konfrontace
- domov dvou rodin
- RODINA A DĚTI V GH
- místo pro tvorbu

4 Možnosti didaktické transformace obsahů vycházejících z Galerie H

V tomto textu vycházíme z aktuálního diskursivního pojetí výtvarné výchovy reprezentovaného současnými kurikulárními dokumenty. Výtvarnou výchovu chápeme jako široký kulturní prostor pro zkoumání a uplatňování různých komunikačně-vyjadřovacích strategií. V tomto textu se zaměřujeme převážně na výuku na střední škole.

Galerie H (tak jak ji představujeme v našem textu) může být výborným inspiračním zdrojem pro učitele výtvarné výchovy, není však v žádném případě metodologickou příručkou či seznamem jednotlivých úkolů, které by bylo možné podle původních zadání pro umělce přímo aplikovat do výuky. Galerii H vnímáme jako vysoce inspirativní přístup k výtvarnému umění a životu, potažmo k výchově a k výuce. Období pozdní moderny a rané postmoderny představuje v kontextu alternativní tvorby svobodný prostor vycházející z hravých principů, v podání Galerie H navíc neobyčejně otevřený k podnětům z nejrůznějších oblastí a provázený specifickým humorem. Podobným způsobem lze přistupovat také k plánování a realizaci výuky.

Naše úvahy o možnostech didaktické transformace obsahů inspirovaných děním v Galerii H představujeme ve schématu na následující straně. První náčrt popisuje podstatu Galerie H, která je navzájem provázaná s druhým schématem, ve kterém jsou (opět pouze pro lepší orientaci) pod sebou vyděleny jednotlivé typy motivů, které lze dále rozvíjet ve výuce.

Závěr

Výstavy v atypickém prostoru Galerie H měly v kontextu neexistující soukromé výstavní scény před rokem 1989 v Československu zásadní význam, mohou však být inspirací i pro dnešek. Galerie H byla v oblasti uměleckého provozu výjimečná svou otevřeností a vírou ve smysl kvalitní, nezaujaté a nespekulativní galerijní činnosti. Sama o sobě představuje specifický přístup k výtvarnému umění i k životu, který vychází především z otevřenosti, humoru, hry, mezioborovosti a svobody. Kostelecké aktivity jsou dobrou ukázkou toho, jak lze i v nelehkých podmínkách prostřednictvím smysluplné práce pro společenství nalézt vnitřní svobodu a prostor pro seberealizaci.

Při sledování galerie vyplynuly také širší souvislosti v tehdejší výtvarném provozu a kultuře, kde nepanovala vždy jen atmosféra vzájemné úcty a přátelství. Je typické, že právě v českém prostředí se proti negativním prvkům, které jsou přirozenou součástí každého společenství, postavily humor a hra. Humor a hra jsou nezastupitelnou součástí kultury, nejedná se o nízké fenomény spojené pouze s relaxací a odpočinkem. Humor a hravost umožňují, stejně jako výtvarné umění, specifickou formu bytí a prožívání, odkazují k vyšším významům, k zákonitostem fungování světa, jež jsou jinak neuchopitelné.

V oblasti výtvarného umění si z hlediska humoru a hry zaslouží pozornost česká groteska a další nové výtvarné tendence sedmdesátých a osmdesátých let, jako je konceptuální umění, geometrická abstrakce, umění akce či postmoderna. Tato optika, která je Galerii H vlastní, narušuje bariéru mezi nedotknutelným uměleckým dílem a běžným životem, mezi divákem a uměním. Humor a hra jsou prostředky, které otevírají stále nové možnosti uměleckého vývoje i čtení uměleckých děl.

Z didaktického hlediska si ceníme zejména zdejšího uvažování o výtvarném umění a přístupu k životu, které se mohou stát východisky pedagogického postoje. Výsledky našeho projektu obsahují mnoho výpovědí, které jsou vhodným podkladem pro tvůrčí didaktickou transformaci obsahu, avšak nejsou v žádném případě metodickou příručkou. Galerie sama o sobě edukační hledisko nijak neakcentovala, byla prostorem, kde se scházeli nejčastěji umělci a teoretici, jejím prvotním cílem nebylo vzdělávání.

Práce se vzpomínkami pamětníků umožnila proniknout k podstatě činnosti galerie, vžít se do atmosféry doby, porozumět motivaci jednotlivých osob a cílům jejich práce. Velmi si ceníme zejména subjektivního hlediska shromážděných výpovědí, protože to je samo o sobě zprávou o tom, jak se formuluje způsob uvažování o minulosti. Podpora mnoha podobných projektů v současnosti ukazuje, jak je důležité, abychom porozuměli nedávné minulosti a vyrovnali se zejména se zlomovými událostmi dvacátého století, k nimž se stále silně váže naše současnost.

Téma stále nabízí mnoho dalších podnětů, které se nám nepodařily zpracovat. Doufejme, že se v brzké době podaří sestavit a vydat o Galerii H podrobnější přehledovou studii. Rozsah a kvalita její činnosti by si to rozhodně zasloužily.

Seznam vybrané literatury a pramenů

- Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989. Praha: Lidové noviny.
- BORECKÝ, V., 2005. Imaginace, hra a komika. Praha: Triton. ISBN 80-7254-503-5.
- FULKOVÁ, M., 2008. Diskurs umění a vzdělávání (Discourses of Art and Education). Praha Jinočany: Nakladatelství H&H. ISBN 978-80-7319-076-7.
- FULKOVÁ, M.; JAKUBCOVÁ, L., 2014. Kvalitativní metody výzkumu v aktuálních výzkumných projektech KVV PedF UK z let 2011 a 2012/I. (Vybrané metodologie a metody). In Uhl Skřivanová, V. (ed.), 2014. Pedagogika umění/Umění pedagogiky aneb inovativní, interkulturní a interdisciplinární přístupy k edukaci. UJEP v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-663-3. s. 37–54.
- GADAMER, H-G., 2003. Aktualita krásného: umění jako hra, symbol a slavnost. Praha: Triáda. ISBN 80-86138-48-8.
- HENDL, J., 2005. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HUIZINGA, J., 2000. Homo ludens. Praha: Dauphin. ISBN 80-7272-020-1.
- ŠEĎOVÁ, K., 2013. Humor ve škole. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 978-80-210-6205-4.
- VANĚK, M.; MÜCKE, M., 2011. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7285-145-4, ISBN 978-80-87398-22-7.
- VANĚK, M.; MÜCKE, M.; PELIKÁNOVÁ, H., 2007. Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Bibliografická databáze k tématu GH

- ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ, M., 2007. Dějiny českého výtvarného umění VI. 1, 2 (1958–2000). Praha: Academia. ISBN 978-80-200-14.
- Galerie ještě jinak in Umění a řemesla 4/1991. Praha: Sdružení Umění a řemesla, 1991, s. 67. ISBN 80-7005-021-7.
- TŘEŠTÍK, M., 1989. Galérie H. In Tvorba. 1990, č. 3. ISSN 0739-5513.
- PÁNKOVÁ, M., 1996. Galerie H, Kostelec nad Černými lesy. In Výtvarné umění 1996. č 1-2. Praha: Občanské sdružení pro podporu výtvarného umění. ISSN 0862-9927.

Filmy:

- Alternativní kultura, Zakázané výstavy (2002) [film]. Directed by Slavík, Petr. Česká televize. / Zdenka Hůly Svěcení jara (1992) [film]. Directed by Sommerová, Olga. Československá televize. / Galerie H bratrů Zdenka a Jiřího Hůlových in Originální videojournal 3 (1988) [film]. Samizdat.